

PAPER DETAILS

TITLE: RUS ARSIV BELGELERI ISIGINDA 1896 OSMANLI BANKASI BASKINI

AUTHORS: Sahin DOGAN

PAGES: 341-355

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1509319>

RUS ARŞİV BELGELERİ IŞIĞINDA 1896 OSMANLI BANKASI BASKINI

1896 OTTOMAN BANK RAID IN THE LIGHT OF RUSSIAN ARCHIVE DOCUMENTS

Şahin DOĞAN*

Öz

Bu makalede 26 Ağustos 1896 tarihinde bir grup Ermeni Komiteci tarafından kendi siyasi isteklerini hayata geçirmek için gerçekleştirilen Osmanlı Bankası Baskını Rus arşiv belgelerinin ışığında ele alınmıştır. Her ne kadar Osmanlı Bankası baskını bütün teferruatıyla literatürde bilinse de olayın gerçekleşmesinden sonra yaşanan olaylar ve İstanbul'daki durum hususunda tartışmalar günümüze kadar taşınmıştır. Baskın sırasında ve sonrasında gerçekleşen olaylar özellikle İstanbul'da Osmanlı toplumunun ayrışmasında da etkili oldu. Osmanlı Bankası Baskını ile ilgili olarak bilimsel literatürde birçok farklı kaynaktan faydalınmışsa da Rus kaynaklarının bir katkısı bulunmamaktaydı. İşte bu makale ile bazı Rus arşiv belgeleri ve kaynakları ile konu irdelenmeye çalışılarak literatüre bir katkı sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı Bankası, Ermeni Komiteleri, Rusya, Osmanlı Devleti

Abstract

In this article, the Ottoman Bank Raid on August 26, 1896, by a group of Armenian Committee members to realize their own political wishes is discussed in the light of Russian archive documents. Although the Ottoman Bank raid is a well-known issue with all its details, the discussions about the events occurred after this incidence and the discussions about the occupation in Istanbul have survived to the present day. The events during and after the raid were also effective in the separation of the Ottoman society, especially in Istanbul. Although the academic literature has benefited from many different sources in relation to the Ottoman Bank Raid, Russian sources have not been used yet. With this article, the subject has been discussed in the light of some Russian archive documents and resources, and a contribution has been made to the literature

Keywords

Ottoman Bank, Armenian Committees, Russia, Ottoman Empire

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü öğretim üyesi. ORCID: 0000-0001-7443-4176, Antalya - TÜRKİYE

GİRİŞ

Bu makalenin amacı literatürde Osmanlı Bankası Baskını adı ile anılan vakayı yeniden ele alıp incelemek değil, bugüne değin literatürümüzde ele alınmamış bir yöne eğilerek Rus diplomatların hadise hakkındaki gözlemlerini değerlendirmektir. Elde bulunan belgeler ışığında onların olayları anlatışı, olaylar hakkındaki yorumları mevcut bilinenler dışındaki verdikleri katkılar ele alınmış ve Rus diplomatların olayların yaşandığı günlerdeki Osmanlı Bankası baskını vakası ve akabinde gelişen olaylara bakış açısı ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu nedenle bu makale ile Osmanlı Bankası Baskını ile ilgili literatürde iyi bilinen olay ve olguların aktarılmasından ziyade Rus hariciyesinin algısı ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.

26 Ağustos 1896 Çarşamba günü vukuu bulan Osmanlı Bankası baskını Ermeni olayları içerisinde neredeyse bütün detayları ile bilinen gelişmelerden biridir. Zira bu olayda görev alanlardan eylem planına, olayların gerçekleştiği saatlerden kullanılan bomba türlerine kadar bütün detaylar -bazı kaynaklardaki farklılıklara rağmen- bilinmektedir. Olayın bu derece bilinmesini sağlayan başlıca ana kaynaklar, özellikle günümüzde yayınlanmış olan ve olaya katılmış olan kimselerin hatıratları, İstanbul'daki büyükelçiliklerin raporları, Osmanlı ve diğer yabancı devletlerin arşiv kayıtları ve gazete haberleri oluşturmaktadır.

Osmanlı Bankası baskınının en dikkat çekici ve üzerinde bir uzlaşma sağlanamamış konusu ise banka baskınından sonra İstanbul'da gerçekleşen olaylardır. Zira, Batı ve Ermeni literatüründe söz konusu baskının bir terör hareketi olduğu ve bunun neticesinde ölen Osmanlı memur, asker ve vatandaşlarının durumunun da dile getirildiği nesnel bir yaklaşımdan ziyade olaylarda Ermenilerin durumu hep ön plana çıkartılmıştır. Nitekim bu durum Batı ve Ermeni tarih yazımında Osmanlı Devleti içerisinde yaşanan bütün Ermeni olaylarının değerlendirilmesinde genel bir yaklaşım olarak yerleşmiştir.

Osmanlı Bankası baskınında bankayı basan Ermeniler ile görüşmeler yapılması, arabuluculuk sağlanması ve neticede bankadan çıkartılarak gemi ile Marsilya'ya gönderilmeleri sürecinde yabancı Büyükelçilik çalışanları önemli bir rol oynadı. Bilindiği üzere Osmanlı Bankası Genel Müdürü Sir Edgar Vincent, Rus Konsolosluğu Baş tercümanı Maksimov'la birlikte Saraya giderek konunun çözülmesi için görüşmelerde bulundular. Bu görüşmeler neticesinde, komitecilerin Türkiye'den serbestçe ayrılmalarına izin verildi. Verilen bu izne uygun olarak, 17 komiteci, hiç bir engelle karşılaşmadan Maksimov ile birlikte Bankadan çıkıp, Sir Edgar'ın yatına gitmiş, buradan da Fransızların La Gironde gemisi ile Marsilya'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrılmışlardı. Komitecilerin İstanbul'dan ayrılmalarıyla birlikte Banka baskını sona erdi. Fakat baskın sırasında Ermeni komitecilerin asker, polis ve halk üzerine attıkları bomba ve kurşunlar, Müslüman halkı ayağa kaldırmış ve İstanbul'da Müslümanlarla Ermeniler arasında karşılıklı çatışmalar yaşanmıştı. İstanbul'da yaşanan bu olaylar birkaç gün sürmüş ve neticede hem Müslümanlardan hem de Ermenilerden ölenler olmuştu. Ancak, bu dönemde çoğu zaman olduğu gibi olaylarda ölen Ermenilerin sayısı Batılı kaynaklara çok abartılı bir şekilde yansımıştır. Osmanlı Bankası baskını müteakip İstanbul'da yaşanan olaylardan sonra özel bir mahkeme kurularak, tutuklanmış olan Müslüman ve Ermeniler söz konusu mahkemede yargılanmışlardı (Gürün,1988, s.212-216; Uras, 1950, 512-525).

Yukarıda kısaca anlatılan bu süreci yani Osmanlı Bankası baskını ve sonrasında meydana gelen olayları konu alan çok değerli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların hiç kuşkusuz en teferruatlısı Fikrettin Yavuz'un kaleme aldığı "Osmanlı Devleti'nde Ermeni Terörü 1896 Osmanlı Bankası Basını" isimli çalışmasıdır. Bu çalışmada Osmanlı Arşivleri, İngiliz Arşivleri, birçok yerli

ve yabancı gazete ve dergiler, ayrıca konuya ilişkin yerli ve yabancı birincil kaynaklar da kullanılmış ve Batı literatürü ile karşılaştırmalı olarak önemli bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada özellikle Osmanlı arşiv belgeleri ile olaylarda ölen ve yaralanan Müslüman ve Ermeniler, olması gerektiği gibi Osmanlı arşivlerindeki gerçek kayıtlar ile ortaya konulmuştur. Bu eserde -dönemin neredeyse bütün Ermeni olaylarında bir propaganda olarak artık dönemin bir özelliği haline gelmiş olan- Ermeni ölümlerinin sadece duyumlara dayanarak çok abartılı gösterilmesi Osmanlı kayıtları ile çürütülmüştür. Yavuz, bu kapsamlı çalışmasının sonucunda, banka baskınının ve İstanbul olaylarının bir terör hareketi olarak Taşnak Komitesinin İstanbul kolunun gerçekleştirdiğini belirtmekte ve banka baskını akabinde meydana gelen olayların ise Ermeni komitacıların İstanbul'un diğer semtlerinde de karışıklıklar çıkarmasıyla vuku bulduğunu dile getirmektedir. Eserde belirtildiği üzere bu olaylar sırasında halkın saklanmış oldukları evlerden ve işyerlerinden bomba atan Ermenilere müdahale etmesi ve bu esnada bazı yabancıların zarar görmesi batılı devletlerin müdahaleleri için bir bahane oluşturmıştı. Bu olaylarda ölenlerin sayıları batılılarca 30.000 binlere çıkartılmıştı. Olaylarda Osmanlı Hükümetinin olaylara engel olmak için tedbir almadığı iddiaları ise diğer ve önemli bir husustu. Hâlbuki hükümet olayları engellemek üzere olayların başlamasından çok kısa bir süre sonra acil kaydıyla telgraflar göndererek asker ve jandarmaların olay mahallerine gitmelerini istemişti. Ancak bazı yerlerde güvenlik güçleri yetersiz kalmış ve olaylar devam etmişti (Yavuz, 2015, s. 317-318). Fikret Yavuz'un kaleme aldığı bu eserde büyük oranda arşiv belgelerine dayalı olarak ileri sürülen tez aynı zamanda Esat Uras, Kamuran Gürün, Sadi Koçaş, Mehmet Hocaoglu vd. gibi Türk tezlerini ortaya koyan yazarları doğrulamaktadır.

Olaya ilişkin farklı bakış açılarını ortaya koymak bağlamında, farklı bir yaklaşımda bulunan Edhem Eldem tarafından kaleme alınmış çalışmalardan da bahsetmek gerekir. Osmanlı Bankası konusunda önemli çalışmaları olan Edhem Eldem'in "26 Ağustos 1896 Banka Vakası ve 1896 Ermeni Olayları", isimli makalesi (Eldem, 2007, 113-146) Osmanlı Bankası baskını ve akabinde gerçekleşen olayları oldukça detaylı ve Türk ve yabancı kaynakları karşılaştırmak suretiyle ele almıştır. Eldem'in farklı kaynakları karşılaştırmak suretiyle kaleme aldığı makalenin sonucunda, 1896 Ağustos ayında gerçekleşen bu olayların hızlı bir şekilde katliama dönüştüğü, yaşanan olaylar sırasında asker ve polislerin büyük ölçüde yaşanan olaylara müsamaha gösterdiği ve hatta bazı durumlarda olaylara katıldığı şeklindeki yorumların akla yakın yorumlar olduğunu ifade edilmekte ancak hükümetin bu olaylarda ne derece doğrudan sorumlu olduğunun tespitinin kolay olmadığı belirtilmektedir. Eldem, bazı yabancı kaynaklarda belirtildiği gibi, ayaklanan halkın doğrudan karakollar tarafından silahlandırıldığı ve yönlendirildiği düşüncesinin abartılı olduğu ancak bir göz yumma politikasının izlendiği düşüncesindedir. Eldem'in çalışmasında olayların ardındaki güçlerin ve karar mekanizmalarının belirlenmesi ve açıklanması sırasında II. Abdülhamit döneminin özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Banka Baskını vakasında bir diğer ucu teşkil eden Ermeni yazarların bakış açısını ortaya koymak için şu örnekleri verebiliriz:

Münih'te bulunan Ermeni Sorunları Enstitüsü Müdürlüğünü yapmış olan Eduard Oganessian'ın kaleme almış olduğu bir nevi Taşnaksutyun Komitesinin tarihini içeren "Vek Barbi" isimli eserin Osmanlı Bankası ile ilgili bölümünde, İstanbul'da Taşnaksutyun komitesinin özellikle 1893-1896 yılları arasında Ovanes Yusufyan tarafından çok güçlü bir alt organizasyonun kurulduğu belirtilmektedir. Nitekim, Ovanes Yusufyan 1892 yılında Kars'tan İstanbul'a gelmiş ve burada çok sayıda ihtilalci komite üyeleri yetiştirmişti. Bu kişiler daha sonra komitede yönetici kadrolarını oluşturacaklardı. Bu kişiler arasında Arteşes Minasyan, Arteni Andreeasyan, Artemis

Devyan, Babken Suni, Arşak Vramyan (Vagan) vd. sayılabilir. Oganesyanyan bu eserinde, İstanbul'un hem Osmanlı İmparatorluğunun başkenti hem de yarı Avrupalı bir şehir olması nedeniyle dış propaganda yapmak için iyi bir yer olduğunu belirtmekte ve özellikle bu nedenden ötürü Taşnaksutyun Komitesinin İmparatorluğun başkentinde "terör hareketi" gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca Oganesyanyan bu komite tarafından saraya yani Sultana bağlı yüksek mevkide bulunan Ermenilerin öldürüldüğünü ifade etmektedir. Bu öldürülenler arasında Maksut Simon Bey, Arteşek, Adisi Tigran, Episkop Mambre Benlyan, cerrah M. Tutunciyev vd gibi birçok örnek verilebilir (Oganesyanyan, 1991, s. 87).

Oganesyanyan'a göre Osmanlı Devleti içerisindeki Ermeni meselesine dikkat çekmek için gerçekleştirilen Osmanlı Bankası Baskını dünya tarihindeki ilk "siyasi terör eylemidir". Oganesyanyan bu tespitinden sonra Banka Baskını olayını kısaca anlatır. Ancak olay sonrası gelişmeler hakkında hiçbir bilgi vermemektedir. Oganesyanyan'ın verdiği bilgilere göre Babken Suni başlarında olduğu halde öğlen vakti 26 Taşnak üyesi bankaya girmiş ve 150 kişiyi rehin almışlardı. Babken Suni bir patlama neticesinde ölmüş ve eylemin idaresini Graç ve Armen Garo üstlenmişlerdi. Taşnaklardan bir kısmı silahlı mücadele ederken bir kısmı ise büyükelçiliklere isteklerini bildirmekte ve görüşmeler yapmaktaydılar. Oganesyanyan İstanbul'daki büyükelçilerin kendi ülkelerinin Osmanlı Bankası'ndaki parasal yatırımların akıbetinden korktukları için aracılık yapmaya başladıklarını ifade etmektedir (Oganesyanyan, 1991, s.89).

M. G. Nersisyan'ın editörlüğünde bir grup yazar tarafından kaleme alınmış olan "История Армянского Народа" isimli eserde Banka baskınına ilişkin olarak "Taşnaksutyun Partisi üyesi olan genç silahlı insanlar ansızın Osmanlı Bankasına baskın düzenlediler. Bu kişiler Ermeni kıyımlarına son verilmesini ve Batı Ermenistan'ında reformların yapılmasını talep edip aksi takdirde bankayı havaya uçurup burada bulunan bütün değerli varlıkları yok edeceklerini söylediler. Sultan cevap vermede acele etmedi ve şehirde panik başladı. Bu sürece daha sonra Avrupalı devletlerin elçileri dâhil oldu. Büyükelçiler teröristleri taleplerinin karşılanacağına ikna ederek onları bankadan çıkmaya ve Türkiye'den ayrılmaya ikna ettiler. Abdülhamid İstanbul'da derhal yeni kıyımlar yaptı. Hükümet birlikleri ve ayaktakımından kimseler Ermenilere saldırdılar. Birkaç bin kişi öldürüldü. Evlerin birçoğu yağma edildi ." Şeklinde bir yorum getirilmiştir.

Bir başka Ermeni yazar Louise Nalbandian tarafından kaleme alınmış olan ve Ermeni komitelerinin tarihi niteliğindeki "The Armenian Revolutionary Movement" isimli eserde de benzer yorumların yapıldığı söylenebilir. Eserde kısa bir yer ayrılan Osmanlı Bankası baskınına ilişkin olayın bilinen gelişim kısmına çok kısa bir şekilde değinilerek bu olayın akabinde İstanbul'da Ermeni toplumunun kanlı bir şekilde katledildiği ve bu katliamda asker, polis ve softaların yer aldığı belirtilmektedir. Eserde yer alan Nalbandian'ın "suçu olmayan Hristiyanlar cezalandırılmak için seçilmişti, kadın ve çocuklar sokaklarda acımasızca kesildi ve bu başkentte günlerce sürdü. Bu katliamda 6000'den fazla kişi öldü. (Nalbandian, 1963, s. 176-178)" ifadeleri bir bakıma klasik Ermeni bakış açısını ortaya koymak bakımından iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Elbette yukarıda ele alınanlar dışında bu hususta kaleme alınmış birçok farklı eser ve kaynak bulunmaktadır. Ancak bir makalenin sınırlarını aşacağından bütün bu çalışmaların burada zikredilmesi mümkün olmadığı gibi bu çalışmamız elimizde bulunan bazı Rus arşiv belgelerinin konu hakkında literatüre katkısı ile sınırlı olup verilen örneklerin konuya ilişkin farklı görüşleri yansıtmaları açısından da yeterli olduğu düşüncesindeyiz.

Bu çalışmamızın kaleme alınması ise Rus Askeri Deniz Donanması arşivinde (Российский государственный архив Военно-Морского Флота) çalışmamız sırasında bulunan Osmanlı Bankası baskınına ilişkin bazı belgelerin ortaya çıkmasıyla mümkün olabilmektedir. Arşiv

belgelerinin en erken tarihli 28 (16) Ağustos 1896 tarih ve 21 sayılı Rus Ana Deniz Karargahı'na gönderilmiş olan Teğmen Stepanov imzalı bir rapordur. Raporların ikincisi 487 sayılı 30 (18) Ağustos 1896 tarihli Yüzbaşı Sernavskiy ve Müfettiş Teğmen Lubimov imzalı ve Karadeniz Rus Donanması Baş Komutanlığına ve Karadeniz limanlarına gönderilmiş bir rapordur. Üçüncü rapor 22 sayılı 31 (19) Ağustos 1896 tarihli Rus Ana Deniz Karargahı'na gönderilmiş olan Teğmen Stepanov imzalı olan bir rapordur. Son olarak elimizde bulunan belge ise 23 sayılı 8 Ekim (26 Eylül) 1896 tarihli diğer yazının devamı niteliğinde olan ve Teğmen Stepanov imzalı rapordur.

Bu raporların hazırlandığı dönemde İstanbul'da Rusya'nın Büyükelçisi görevinde Nelidov bulunmaktaydı. Nelidov 1877-1878 tarihleri arasında İstanbul'da bir süre maslahatgüzar olarak çalışmış, 1882'de hususi bir görevle İstanbul'da bulunmuş ve 1883 senesinde 1897 senesine kadar devam edecek olan Rusya'nın İstanbul Büyükelçiliği görevine tayin olmuştu (Doğan, 2017, s. 103-116)

Rus Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı Bankası Baskını

Elimizde bulunan en erken tarihli rapor olayın gerçekleşmesinden iki gün sonra yani 28 (16) Ağustos 1896 tarihinde Rus Deniz Ataşesi Teğmen Stepanov'un Rus Ana Deniz Karargahına yazmış olduğu rapordur. Bu raporda Teğmen Stepanov'un verdiği bilgilere göre 26 (14) Ağustos öğlen saat 13.00'de iyi giyinmiş 20 Ermeni birkaç hamalın eşliğinde Osmanlı Bankası'na girmiş ve birkaç dakika sonra oradaki memurlar ile tartışmaya başlamışlardı. Bu kişilerin bağrıışmalarının ardından önceden hazırlanmış olan kalabalık bir Ermeni gurubu bankaya baskın halinde zorla girmişlerdi. O anda bütün kapılar kapatılmış ve memurlara (yaklaşık 150 kişi) yerlerinde kalmaları emredilmişti. Aynı zamanda bütün büyükelçiliklere Ermeni Komitesinin Büyük devletlerin desteğini isteyen bir bildiri gönderilmişti. Bu bildiride eğer Sultan komitenin isteklerini yerine getirmez ise ve büyükelçiliklerin olumsuz cevap vermesi durumunda bankada bulunanlar ile birlikte bankayı havaya uçuracaklarını söylemekteydiler.

Bankanın kapısında Ermenilerin bankayı ele geçirmesi sırasında Türk nöbetçi öldürüldü ve kavas yaralandı. Banka hemen polisler ve askeri birlikler tarafından sarıldı. Bunun üzerine komiteciler polis ve askerlerin üzerine pencereden ateş etmeye, dinamit ve bomba atmaya başladılar.

Ayrıca Stepanov banka içerisindeki Ermenilerin kendi (Rus) tercümanları tarafından özgürlükleri garanti edilerek çıkmaya ikna edildiklerini ve Fransa'ya gönderildiklerini bu raporunda bildirir.

30 (18) Ağustos 1896 tarihli Büyükdere'de Yüzbaşı Sernavskiy ve Müfettiş Teğmen Lubimov tarafından kaleme alınmış Karadeniz Rus Donanması Baş Komutanlığına ve Karadeniz limanlarına gönderilmiş raporda ise İstanbul'daki banka baskınına ilişkin gelişmeler daha da detaylandırılarak anlatılmaktadır. Bu rapora göre saat 10.00 civarı sabah Osmanlı Bankası'na iyi giyinmiş beş kişi beş hamalın taşıdığı dolu çuvalarla gelmiş ve bu durum gümüşün altın ile değiştirilmesi sırasında uygulanan sıradan bir yöntem olduğu için dikkat çekmemişti. Bu sırada Banka'da 35 kadar kişi toplanmıştı. Bankaya giren Ermeniler silahla görevlileri tehdit etmeye başladılar ve kımıldamamalarını söylediler. Kapıları kapattılar. Bu gelişmeler sırasında çatışma çıktı ve iki nöbetçi öldürüldü ve bankadaki kavas yaralandı. Bankaya giren Ermeniler hırsızlık ve cinayet için gelmediklerini söylediler. Getirilen torbalar dinamit ve kurşunlarla doldurulmuştu. Zira içeri giren 35 kişi çok iyi bir şekilde silahlanmışlardı. Kendi adamlarının bir kısmını ateş etmek için aşağı kattaki pencere demirliklerine yerleştirdiler. Geri kalanlar binanın bazı bölümlerine ve kasanın olduğu yere dinamitleri yerleştirmişlerdi. Bundan sonra içeride bulunan Ermeniler, eğer kendilerine herhangi bir saldırı olursa bombaları patlatacaklarını

söyleyerek tehdit ettiler. Sultana isteklerini yazdılar. Ermeni komitacıların bu isteklerinde Ermeni meselesine vurgu yapılmaktaydı. Zira bunu yazanlar kendilerini ihtilalci komitenin üyesi olarak ilan etmişlerdi. Bu arada geçen yıl Ermeniler ile ilgili verilen sözlerin yerine getirilmediğini söylediler. Sultan'a bu isteklerinin iletmesi için bankanın müdürü orada bulunmadığından onun yardımcısını iple aşağı indirdiler. Bankanın müdür yardımcısı onlara geri döneceğine dair söz verdi. Bu sırada aşağı kattan ateş edildi ve sokakta bazı kişiler öldü.

İşyan hakkında bilgi alan Rus Büyükelçi, Birinci Dragoman Maksimov'u Sultanın yanına gönderdi. Maksimov'un Sultan ile görüşmesi neticesinde bankaya beraber gitmek üzere Maksimov'a iki yaver tahsis edildi. Bu gelişmeler neticesinde Maksimov bizzat kendisi ihtilalci parti üyeleri ile görüşmeleri yürüttü.

Bankayı basan Ermeniler, Maksimov'un bankayı bırakarak dışarı çıkmaları önerisini kendilerini öldüreceklerini ileri sürerek önce kabul etmediler. Fakat daha sonra onlara tehlikede olmayacakları garantisi verilince bankadan dışarı çıkmayı kabul ettiler. Daha sonra Ağustos'un 27 (15)'in de gece saat 3.00'de İngiliz ticaret gemilerinden birine bindirildiler.

Görüldüğü üzere bu raporlarda verilen bilgiler genel olarak literatüre yansımış olan bilgiler ile paralellik göstermektedir. Tabii ki burada özellikle dikkat çeken Rus yetkililerin raporda bir kez dahi terör kavramını kullanmamalarıdır. Hâlbuki bu olayın gerçekleştiği yıllarda hem Hınçak hem de Taşnaksutyun komiteleri Rusya'da yasaklı olduğu gibi bunların yayınları da yasaklanmıştı. Ayrıca bu komite üyeleri Rusya'da takibe uğramakta ve hapse atılmaktaydılar.

Banka Baskını Sonrası Yaşanan Olaylar

Osmanlı Bankası Baskını ve sonrasında meydana gelen olaylarına ilişkin en tartışmalı konulardan biri ölü sayısı hakkındadır. Batılı ve Ermeni kaynakları ölü sayısını çok fazla gösterirken bu rakamlar arasında da bir tutarlılık yoktur. Osmanlı Hükümeti'nin tespit ettiği sayılar ise bu kesimlerce dikkate alınmamıştır. Batılı ve Ermeni kaynaklarının verdiği ölüm rakamları 5000'den 30000'e kadar değişkenlik göstermektedir. Hâlbuki Osmanlı Zaptiye Nezareti'nin banka baskını sırasında ölenlerin sayısına ilişkin semtlere göre hazırladığı bir tabloda Ermenilerden ölenlerin toplam sayısı 1246 kişi olarak tespit edilmiştir. Ayrıca bu tabloya göre 13 Ermeni yaralı, 26 Müslüman ölü ve 68 Müslüman da yaralı olarak kayda geçmiştir.

Bizim elimizdeki belgelerde de ölüm sayısına ilişkin "27 Ağustos günü de ölümler oldu fakat oldukça az çünkü bütün Ermeniler kırılmıştı zaten kurtulanlar ise saklandılar" gibi şehirdeki bütün Ermenilerin kırıldığı şeklindeki gerçekten çok uzak ve sübjektif ifadeleri bir tarafa bırakırsak Teğmen Stepanov'un 28 Ağustos tarihli bu raporunda birkaç bin Ermeni'nin öldürüldüğü ifade edilmektedir.

30 (18) Ağustos 1896 tarihli Yüzbaşı Sernavskiy ve Müfettiş Teğmen Lubimov tarafından hazırlanan raporda ise: "Karışıklıklar ve ölümler bütün gün sürdü. Ağustos'un 27 (15)'i ve 28 (16)'ına bağlayan gece öldürülen Ermenilerin sayısı kesin bilinmiyor ama 1000-4000 arasında olduğu söyleniyordu ." şeklinde açıkça ölen Ermenilerin sayısı yine söylentilere dayalı olarak belirtilmiştir. Ayrıca ölen Müslümanlara dair bir bilgi verilmemiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere hem Batı kaynaklarında hem Ermeni kaynaklarında olduğu gibi burada da sadece ölen Ermenilere ilişkin bilgilerin paylaşılması dikkat çekicidir. Ayrıca bu rakamlar çok açıktır ki tamamen söylentiler ve kişisel gözlemlere dayanan tahminlerden oluşmaktadır. Bu durum elimizdeki diplomatik belgeleri hazırlayan Rus diplomatlarının bakış açısının da diğer Batılı Büyükelçilik yetkililerinin bakış açısı ile paralellik gösterdiğini kanıtlar niteliktedir.

Banka Baskını sonrası İstanbul'da yaşanan olaylar değerlendirilirken Batılı diplomatlar tarafından katliam, kırım vb. kavramları kullanmakta ve bu olaylarda Osmanlı güvenlik güçlerinin de yer aldıklarını, olaylara göz yumduklarını ifade etmektedirler. Elimizdeki raporlarda da bu kavramlar kullanılmakta ve olaylarda güvenlik güçlerinin göz yumduğu ifadelerde bulunmaktadır. Ancak elimizdeki belgelerin verdiği bilgilerden olayların çıkış nedeninin Ermeni komitacılar olduğu ve İstanbul olaylarının daha ziyade çeşitli semtlerde eylem yapan Ermenilere karşı halkın müdahale etmesi nedeniyle ortaya çıkan bir durum olduğunu göstermektedir. Nitekim aşağıda raporlarda da belirtildiği üzere Ermeni komitacılar hem Banka'da hem de İstanbul'un diğer semtlerinde birçok bomba atmış, silahla ateş etmiş ve İstanbul'da geniş bir eylem çerçevesinde panik ortamı oluşturmuşlardır. Raporlar bu olayların Ermeni komitacıların başlattığı ve sonra daha ziyade karşılıklı bir çatışma niteliğinde olduğu yönündedir:

“Banka baskını duyulur duyulmaz banka binası hemen polisler ve askeri birlikler tarafından sarıldı. Bunun üzerine komiteciler polis ve askerlerin üzerine pencereden ateş etmeye, dinamit ve bomba atmaya başladılar. Bu durum Türklerin milli duygularını ateşledi ve Galata'da Ermenilerle çatışmalar başladı. Birkaç dakika sonra Galata'da, Kasım Paşa'da ve diğer bazı yerlerde Ermeniler tenkil edilmeye başlandı. Eğer Ermenilerin Galatasaray'da (valinin evi, ana karakol ve çoğunlukla tutuklu Ermenilerin bulunduğu hapisane) patlattıkları birkaç bombayı saymazsak Pera oldukça sakindi.”

30 (18) Ağustos 1896 tarihli Yüzbaşı Sernavskiy ve Müfettiş Teğmen Lubimov tarafından hazırlanan raporda ise olaylar şu şekilde açıklanmaktadır:

“Banka baskını sırasında Ermenilerin Türkleri öldürdüğü haberleri hemen şehirde ve çevrede duyuldu. Sopa ve bıçaklarla donanmış Türk işçiler ve hamallar Ermeni mahallelerine saldırdılar ve Ermenileri öldürmeye ve mallarını yağmalamaya başladılar. Ermenilerin ise örneğin Galatasaray Pera gibi başka yerlerde de gösteri yapma niyetleri vardı. Zira Ermeniler burada da bomba atmış ve bunun sonucunda iki nöbetçi ölmüştür. Karışıklıklar ve ölümler bütün gün sürdü.”

“Ağustos ayının 28 (16)'sı Cuma günü Ermeniler tarafından karışıklıkların devam ettirilmesi yönünde girişimler oldu. Nitekim askeri birlik selamlıktan dönerken Galatasaray Pera'da çatıdan bomba atıldı. Ancak bu bomba ikinci katın terasına düştü. Bu nedenle patlayan bomba insanlara bir zarar vermedi. İkinci bomba ise kaldırıma düştü bu bomba da kimseye isabet etmedi. Cuma günü Boğaz'da birkaç cinayet olayı gerçekleşti. Teratı'de 2 Ermeni öldürüldü. Cesetlerden biri Boğaza atıldı. Diğeri ise Büyükdere'ye getirildi. Bu cinayette Terat nöbetçileri de katıldı. Ayın 29 (17)'unda Ermeniler bu cesedi Türklerden bir saldırı olur diye gömmeye cesaret etmediler”. Bu tarihte İstanbul'da yine Ermeniler tarafından bazı yerlerde yeniden bombalar atıldı. Ancak asayiş korundu. 31 (19) Ağustos günü büyük olaylar yaşanmasından çekinilmektedir. Zira bu tarih Sultan'ın tahta geçiş tarihidir”.

Rusya'nın Türkiye'deki Deniz Ataşesi Teğmen Stapanov'un Deniz Karargahı'na gönderdiği 31 (19) Ağustos 1896 tarihli raporunda verdiği bilgilere göre 30 Ağustos gecesi karışıklıklar yeniden başlamış ve Ermeniler Rus Büyükelçiliğine yakın olan Galata ve Pera'da bomba atmışlardır.

31 (19) Ağustos'un Sultan'ın tahta geçtiği gün olduğunu ve bugünde mükemmel havai fişek gösterilerinin yapıldığını belirten Stepanov, bu günde ciddi bir karışıklık ve sadece Ermeniler ve Türklerin değil bütün milletlerden kesimlerin tenkilinin beklendiğini ifade etmektedir. Raporun verdiği bilgilere göre büyükelçilerin ısrarlı talebi neticesinde Sultan bir irade çıkartarak evlerden çıkmayı yasakladı. Bunun dışında İstanbul oldukça fazla askeri birliklerle donatıldı ve polise gizli bir emir verilerek tenkile müsaade edilmemesi istendi. Alınan bu tedbirlerle 31 (19) Ağustos gecesi sakin geçti .

Karışıklıklar daha ziyade Galata ve İstanbul'da oldu. 27 (15) Ağustos akşamı zengin Ermenilerin yaşadığı Büyükdere'de karışıklıkların olduğuna dair bilgi alındı. Bunun üzerine Rus büyükelçisinin emriyle istasyonerin komutanı ve onunla birlikte subaylar eşliğinde silahlandırılmış sandallar kıyıya gönderildi ve kıyıya en yakın yerde durmaları istendi. Bundaki amaç halka Büyükdere'de asayişin korunmasında yabancı istasyonierlerin müfrezelerinin de yer aldıklarını göstermekti. Büyükelçilikte subayların eşliğinde silahlı nöbetçiler gönderildi. Yüzbaşı Sernavskiy'in emrine verilen müfrezedeki askerlerin azlığı nedeniyle Rus Büyükelçi Dontsa'dan 10 silahlı adam daha istedi. Büyükdere'nin ticaret yapılan kısmında 26 Ağustos günü itibari ile halktan bir grup toplanmış ancak gambotları görünce hemen buradan uzaklaşmışlardı .

Raporda yaşananları değerlendiren Yüzbaşı Sernavskiy'e göre "Yaşanan bu gelişmeler Ermeniler ve Türkler tarafından daha önce hazırlanmıştı. Zira Ermenilerde çok miktarda patlayıcı maddenin bulunması Türklerin ise aynı tip silahlarla donanmış olması (çivili sopalar ve bıçaklar)" bu duruma işaret etmekteydi .

"Katliamlar gece saat 1.00'e kadar sürdü. Birlik bu katliamların sonlanması hususunda ihtimam göstermedi. Polis ise katliamlarda rol aldı . " "Büyükelçilikte çalışanlar ile İstanbul'daki olaylara tanıklık etmiş olan birçok diğer kişilerle yapılan konuşmalardan Türk birliklerinin gelişen asayişsizliği bastırmak için bir tedbir almadığı ve tamamen gözlerinin önünde gerçekleşen öldürmelere sakince baktıkları anlaşıyor " gibi elimizdeki belgelerde ifade edilen Osmanlı güvenlik güçlerinin olaylara müdahale etmemesi ve seyirci kalması ve hatta bazı durumlarda katliam olaylarına iştirak etmesi Batılı kaynaklarda sıkça karşılaşılan bir bilgidir . Biz bu bilgilere yukarıda verildiği üzere elimizdeki Rus diplomatların raporlarında da karşılaşıyoruz. Raporda belirtildiği üzere bu bilgilerin daha ziyade duyumlara dayandığı açıktır. Ayrıca, Osmanlı Hükümeti olayın başlamasından çok kısa bir süre sonra yetkililere acil kaydı ile telgraf göndermiş, ayrıntılı talimatlar verilerek asker ve jandarmanın olay mahallerine gönderilmesi istenmişti. Fakat güvenlik güçleri bazı yerlerde yetersiz kalmış ve buralarda olaylar devam etmişti . Bununla birlikte yukarıda belirtildiği üzere Sultan bir irade çıkartarak evlerden çıkmayı yasaklamış bunun dışında İstanbul oldukça fazla askeri birliklerle donatılmış ve polise gizli bir emir verilerek tenkile müsaade edilmemesi istenerek olayların önüne geçilmek istenmiş ve alınan bu tedbirlerle 31 (19) Ağustos gecesi sakin geçmişti .

Banka baskını sonrasında meydana gelen olaylarla ilgili belgelerde verilen bilgiler bunlarla sınırlıdır. Banka baskını sonrası İstanbul'da yaşanan olaylar diğer büyük devletlerin diplomatik yazışmalarında verdikleri bilgilerle paralellik göstermekle birlikte elimizdeki Rus diplomat raporlarında olayların çıkış nedeni bankayı basan Ermeni komitacıların çevreye bomba atmaları, silahla ateş etmeleri ve bunun neticesinde insanların ölmesine sebep olmaları şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca sadece bankada değil İstanbul'un diğer semtlerinde de Ermeni komitacıların silah depoladıkları ve bomba sakladıkları anlaşıyor. Dolayısıyla belgelere göre bu durum Ermeni komitacıların oldukça büyük bir olayı gerçekleştirmek için hazırlıklar yaptığını göstermektedir. Nitekim sadece banka civarında değil diğer semtlerde de Ermeni komitacılar bombalı saldırılar düzenlemişlerdir. Aslında bu durum yine dönemin Ermeni olaylarının klasik

bir özelliğini yansıtmaktadır. Zira bu dönemde Ermeni komitelerinin izledikleri siyasete göre Osmanlı topraklarında karışıklıklar çıkartılacak, bunun üzerine Müslüman gayri Müslim ayrımı körüklenecek, bunun üzerine Osmanlı Devleti'nin müdahalesi izleyecek ve nihayet Batı kamuoyu ve Batılı devletlerin dikkati Ermeni meselesine çekilerek Batı kamuoyuna propaganda yapılacaktır. Batılı devletler de Doğu sorunu çerçevesinde, bu koşullarda meydana gelen olaylara derhal müdahale edeceklerdi .

Büyükelçiliğin aldığı Güvenlik Tedbirleri

Bu gelişmeler üzerine İstanbul'daki Rus Büyükelçiliği de çeşitli güvenlik önlemleri almaya başladı. Bu çerçevede Rus Büyükelçiliği'ne, Rus Konsolosluğu'na ve Rus oteline "Donets" isimli gemiden sabah gizlenmiş olan revolverlerle birlikte bir takım asker getirilmiş ve aynı zamanda buralara birkaç Rus uyruklu ile birlikte bahriyeliler de verilmişti. Rus Büyükelçi, İstanbul'daki bu müesseselerin korunması görevini elimizde bulunan raporları yazan Teğmen Stepanov'a vermişti .

Rus büyükelçiliğinin aldığı tedbirler sırasında Donets gemisi ayın 26(14)'sında denizde olduğundan dolayı 27(15)'si sabahı öncesinde Büyükdere'den üç kişi hariç (Kolhidadan) -ki bunlar 26(14) 'sı akşamı geldiler- bahriyeler gönderilememiştir. Ayrıca 27 Ağustos gecesi Rus Büyükelçiliğinde yangın çıkmış ve bu yangın saat 10.00'a doğru ancak söndürülmüştü .

Teğmen Stepanov'un verdiği bilgilere göre "bu gece de birkaç vahşice ölüm gerçekleşmişti ve Hristiyanlara saldırı beklenmekteydi". Bu olaylar sırasında kendisi sadece Rus gemilerinin kalkış zamanı dışında, ayrılmadan büyükelçilikte durmuştu. Rus Büyükelçiliği'nin bütün çalışanları da Büyükdere'de bulunmaktaydılar .

Ayın 27(15)'si sabahı istasyonier "Kolhida" ve Avusturya yelkenlisi dışındaki bütün bekleyen istasyonierler İstanbul'a yöneldiler. Marmara Denizi'nden dönen "Donets" isimli gambot da Rus Büyükelçinin emri ile burada bekletildi. Donets'den ve İstanbul'da bulunan diğer bütün istasyonierlerden büyükelçilik, konsolosluk ve hastanelerin korunması için askerler getirildiler. Raporda verilen bilgilerden anlaşıldığı üzere Rus Büyükelçiliği tarafından Ağustos ayının 26 (14), 27(15), 28 (16), ve 29(17)'u gecesi gemilerde tamamen askeri hazırlıklar yapılmıştı .

Stepanov, Rus Büyükelçisinden karışıklıklar sırasında Rusların güvenliğini sağlamak için tam yetki almış olduğu ve 29 (17) Ağustos'ta büyükelçiliğe bir saldırı beklendiği için "Donets"in komutanına bir rapor göndermişti. Stepanov bu raporda Donets'in komutanına olabilecek olumsuz bir durumda ne yapması gerektiği hususunda da bilgiler vermişti. Bu çerçevede büyük bir tehlike sırasında büyükelçiliğin sancak direğinden bir işaret verilecek ve bunun üzerine Donets'den Yıldız Köşkü'ne doğru top atışı yapılacaktır. Stepanov kendisi tarafından alınan bu tedbiri büyükelçiye sormuş Rus Büyükelçi de bunu onaylamakla birlikte, ilk top atışlarının Yıldız köşküne değil de Köşkün civarına, Tophane ve İstanbul yönünde olmasını istemiştir .

Stepanov İstanbul'daki bu gelişmeler sırasında işlerin çok yoğun olmasından dolayı bütçenin kısıtlı olmasına rağmen ulaşım ve insanların gönderilmesi için birçok harcama yapmak durumunda kaldığını ve bu harcamalar için bir hesap cetveli tutamadığını zira çoğu zaman yemek yemeye bile vakit bulamadığından bu harcamaların genel harcamalar içerisinde gösterilmesine izin verilmesini de istemektedir .

Rus Büyükelçiliği diğer büyükelçilikler gibi ayrıca konsolosluk ve hastane de hala "Çernomorets"in 45 bahriyelisi tarafından korunmaya devam etmekteydi .

Ayrıca İstanbul'da yaşanan olaylar sırasında bahriyeliler tarafından korunan büyükelçilik, konsolosluk ve diğer Rus müesseselerinde 300 Ermeni saklanmıştı. Rus Konsolosun inisiyatifi ile

bir Türk Birliği konvoyu ve iki Rus bahriyelinin eşliğinde bu Ermeniler R.O.P. ve Yekaterina gemilerine götürüldüler .

Osmanlı Bankası Baskını Sonrası İstanbul'da Durum

Stepanov, bütün bu süreç içerisinde Türk donanmasını da takip etmişti. Bu takip neticesinde kendi izlenimleri ve raporda belirtildiğine göre güvenilir kişilerden alınan bilgiler ışığında Osmanlı donanmasının durumunun iyi olmadığı ve donanmadaki bahriyelilerin Yıldız'ı korumak için gönderildiğini ve bu nedenle buradaki faaliyetlerin tamamen durduğunu belirtmektedir. Donanma ile ilgili bu bilgileri veren Stepanov bu tarihlerde İstanbul'da 14 bin asker bulunduğunu ve bu askerlerin 10 bin kadarının Yıldız Köşkü'nde olduğunu ifade etmekte ve yakın şehirlerden de destek getirildiğini bildirmekteydi. Onun gözlemlerine göre birliklerin aralıksız görev yapmaları ve kötü beslenmeleri nedeniyle askerler yorgun düşmüştü .

Stepanov'un verdiği bilgilere göre 31 (19) Ağustos günü ikinci bir Fransız gemisi İstanbul'a gelmişti. İngiliz gemisi "Cockatrice" ise İstanbul'da karışıklıklar olma ihtimaline karşı tutuluyordu. Stepanov İngiliz gemisinin gelişmelerden iki gün önce İstanbul'a gelmesini ve faaliyetlerini şüphe ile karşılamaktaydı. Zira İngiliz gemisi "Cockatrice" kıyı boyunca Boğazdaki bütün yerleşim yerlerini dolaşır ve Avrupalıları herhangi bir tenkile uğramamak için bir an evvel buradan ayrılmaya ikna etmeye çalışıyordu. İngiliz tebaasından olanları ise geminin bordasına alıyorlardı .

Stepanov, İstanbul'daki durumu izah ederken şehirde durumun tamamen belirsiz ve gergin bir halde olduğunu ifade etmekteydi. Onun verdiği bilgilere bakılırsa bir taraftan Türk hükümeti büyükelçilerin baskısı ile asayişsizliğin son bulduğunu ifade etmekte, diğer taraftan ise Ermeniler bu gerçekleşen olayların onların ihtilalci faaliyetleri için sadece bir başlangıç olduğu söylentilerini yaymaktaydılar. Bu nedenle İstanbul'da tam bir panik havası vardı .

Nitekim, isyancılarla görüşmüş olan S. A. Barker'in İngiliz Büyükelçisine verdiği bir raporda, Osmanlı bankasına yapılan saldırının, planın birinci kısmı olup daha sonra Babiali, Patrikhane, İstanbul'un bazı mahalleleri, Credit Lyone bankası, bazı karakollar ve bazı Rum kiliselerine de saldırı düzenleneceği ifade edilmektedir. Zira, Osmanlı hükümeti olaydan daha önce haberdar olduğu için istenen neticenin alınamadığı ve bu nedenle isyancıların sabotaj ve saldırılara devam edecekleri belirtilmektedir. Ayrıca raporda S. A. Barker'in isyancılara nasihat edip bu hareketin Ermenilerin katliamına sebep olacağını söylediği halde dinlemedikleri, olaylarda ölen Türklerin ise yığınlar halinde korkunç ve vahşiyane bir manzara gösterdiği belirtilmiştir .

Rus Ataşe Teğmen Stepanov 8 Ekim (26) Eylül 1896 tarihli raporunda İstanbul'daki gelişmeler hakkında bilgiler vermeye devam eder. Onun verdiği bilgilere göre İstanbul'un çeşitli yerlerinde bomba depoları bulunmaktaydı. Ve hatta Pera'da bulunan bu depolardan birine Zaptiye Nazırı Nazım Paşa'nın daveti üzerine bakmıştı. Bu depoda bulunan bombaları oldukça detaylı bir şekilde incelemiş ve detayları da rapor etmişti. Nazım Paşa ile birlikte incelediği bu depoda 20 bomba vardı. Ayrıca Stepanov'un verdiği bilgilere göre birçok revolver, subay ve polis üniformaları ve aynı zamanda ilahiyat okulu öğrencilerinin kıyafetleri ele geçirilmişti .

İstanbul'da insanlar hala oldukça gergin ve sinirli bir haldelerdi. Stepanov, tanıdığı Türklerden aldığı bilgilere göre yüksek Türk zümresi içerisinde Rus Çarı'nın İngiltere'de bulunduğu süre içerisinde şehirde asayişin bozulmayacağına dair bir inanç hâkimdi ve Rus İmparatoru'nun İngiltere ziyareti sırasında önemli olayların olması bekleniyordu. Örneğin "Belki İngiliz donanması Boğaziçi'ne girer, belki İngiltere'nin desteği ile Genç Türk Partisi Sultanı tahtan indirmeyi dener..." gibi söylentiler dile getiriliyordu . Nitekim Genç Türk Komitesi çok faaliyet gösteriyordu ve Stepanov'a göre bu partiden her şey beklemek mümkündü. Aynı

zamanda “eğer yabancı devletler tarafından Sultan’ın varlığını tehdit edecek bir hal olur ise Sultan, İstanbul’da taş üstünde taş bırakmayacak” düşüncesi Türkler arasında oldukça yaygın bir görüştü.

Rus Büyükelçiliği’nde de durum son derece gergin bir haldeydi. Öyle ki büyükelçinin İstanbul’da görev yapanların ailelerini Rusya’ya göndermek için emir vereceği dahi konuşulmaktaydı. Stepanov’un belirttiğine göre tamamen gizli ve güvenilir kaynaklardan aldığı bilgilere göre İngiliz ve Fransız büyükelçileri Rus Büyükelçi ile donanmaların Boğaziçi’ne sokulması hususunu istişare etmişler ve buna, Rus Büyükelçi Petersburg’dan izin alması gerektiği yönünde cevap vermişti.

Sonuç ve Değerlendirme

Elimizde bulunan belgeleri değerlendirdiğimizde, Osmanlı Bankası baskınının gelişimi ile ilgili bilgiler mevcut literatürdeki bilgilerle paralellik göstermekte ve bu bilgileri teyit etmektedir. Banka baskını sonrası İstanbul’da yaşanan olaylar da diğer Batılı Büyük devletlerin diplomatlarının verdiği bilgilerle paralellik göstermekle birlikte, belgelerde olayların çıkış nedeninin bankayı basan Ermeni komitacıların çevreye bomba atıp silahla ateş edip insanların ölmesine sebep olmaları olarak gösterilmesi ve bunun vurgulanmış olması önem arz etmektedir. Ayrıca elimizdeki raporları değerlendirdiğimizde sadece bankada değil İstanbul’un diğer semtlerinde de Ermeni komitacıların gizlice silah ve bomba depoladıkları, bu bomba ve silahları kullanarak İstanbul’un çeşitli semtlerinde olaylar çıkarttıkları ve bu panik içerisinde olaylara müdahale eden Müslümanlar ile Ermeniler arasında olayların karşılıklı bir çatışma havasına büründüğü anlaşıyor. Ermeni komitacıların oldukça büyük bir olayı gerçekleştirmek için hazırlıklar yaptığı da söz konusu belgelerden ortaya çıkmaktadır. Nitekim belgelere yansıdığı üzere Ermeni komitacılar sadece banka civarında değil İstanbul’un diğer semtlerinde de bombalı saldırılar düzenlemişlerdir. Belgeler ayrıca banka baskınının ve diğer semtlerdeki bombalı saldırıların İstanbul’da yaşayan ahaliyi ne kadar etkilediğini ve ne kadar gergin bir ortam yarattığını da açıkça göstermektedir. Belgelere yansıyan Rus Büyükelçiliği’nin aldığı güvenlik tedbirleri olayların boyutunu anlamamızda önem arz ettiği gibi ayrıca ilgi çekici ve literatüre katkı sunan bilgiler niteliğindedir.

Banka baskını sonrasında yaşanan olaylara ilişkin bilgiler ve özellikle olaylarda ölen ve yaralıların miktarı diğer ülke diplomatlarının raporları ile uyusmaktadır. Ancak bu bağlamda altı çizilmesi gerekir ki diğer ülke diplomatlarının raporlarında olduğu gibi Rus diplomatların da bu bilgileri daha ziyade söylenti ve duyumlara dayalı bir şekilde kayda geçtikleri anlaşılmaktadır. Nitekim yaşanan olaylarda zarar görenlerin resmi kayıtlarına derhal ulaşmaları zaten mümkün olmadığı açıktır. Bu nedenle banka baskını sonrası şehirde oluşan koşullar altında raporlara yansıyan bazı olay ve zarar görenlerin sayısı abartılı bir şekilde kaydedilmiştir. Zira Osmanlı arşiv kayıtlarındaki rakamlar bu durumu kanıtlamaktadır.

Elimizde olan belgeler, Rus diplomatik raporlarının konuya ilişkin literatüre katkısının önemli olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ancak, başta Rus diplomatik yazışmaları olmak üzere Rus arşivleri ile konunun aydınlatılması bir makalenin boyutlarını oldukça aşacağından başta Rus Dışişleri arşivi olmak üzere Rus arşiv ve kaynakları üzerinden çalışmaların devam ettirilmesi önemli bir perspektife sahip olduğunu da sonuç olarak belirtmek isteriz.

Extended Abstract

In this article, the Ottoman Bank Raid carried out by a group of Armenian Committee members on August 26 1896 in order to realize their own political demands is discussed in the light of Russian archive documents. Although the Ottoman Bank raid is known in the literature with all its details the discussions about the events that took place after the event and the situation in Istanbul have been carried to the present day. The events that took place during and after the raid were effective in the separation of the Ottoman society especially in Istanbul. Although many different sources were used in the scientific literature regarding the Ottoman Bank Raid, Russian sources did not contribute. With this article, some Russian archive documents and sources were tried to be examined and a contribution to the literature was tried to be made

As a matter of fact, the purpose of this article is not to reconsider and examine the case known as the Ottoman Bank Raid in the literature, but to evaluate the observations of Russian diplomats on the incident by leaning in a direction that has not been addressed in our literature until today. In the light of the documents in hand, their narratives of the events, their comments on the events and their contributions other than the existing ones were discussed and the perspective of the Russian diplomats on the Ottoman Bank raid incident and the events that followed were tried to be revealed. For this reason, this article attempts to highlight the perception of the Russian foreigners rather than conveying well-known events and facts about the Ottoman Bank Raid in the literature.

The Ottoman Bank raid that took place on Wednesday, August 26, 1896, is one of the events known in almost all details among the Armenian events. Because all the details from the people involved in this incident to the action plan, from the time of the events to the types of bombs used despite the differences in some sources - are known

The most striking subject of the Ottoman Bank raid and on which there was no consensus is the events that took place in Istanbul after the bank raid. Because, in the Western and Armenian literature, the situation of the Armenians has always been brought to the fore in the events rather than an objective approach in which the oppression in question is a terrorist act and the situation of the Ottoman civil servants, soldiers and citizens who died as a result of it is also expressed. As a matter of fact, this situation has been settled as a general approach in the evaluation of all Armenian events in the Ottoman Empire in Western and Armenian historiography.

Foreign Embassy employees played an important role in the process of negotiating with Armenians who raided the bank during the raid of the Ottoman Bank, providing mediation, and eventually being removed from the bank and sent to Marseille by ship. As it is known, Sir Edgar Vincent, General Manager of the Ottoman Bank, went to the Palace with Maksimov, the chief translator of the Russian Consulate, and held talks to resolve the issue. As a result of this meeting, the committee members were allowed to depart freely from Turkey. In accordance with this permit, 17 committee members left the Bank with Maksimov without any obstacles and went to Sir Edgar's yacht, and from there left Istanbul on the French ship *La Gironde* to go to Marseille. The raid on the Bank ended with the departure of the committee members from Istanbul. However, during the raid, the bombs and bullets that the Armenian committee members dropped on the soldiers, police and the people raised the Muslim people to their feet and there were mutual clashes between Muslims and Armenians in Istanbul. These events in Istanbul lasted for a few days and as a result there were deaths from both Muslims and Armenians. However, as was often the case during this period, the number of Armenians who died in the events was reflected in Western sources in a very exaggerated way. After the events that took place in

Istanbul following the Ottoman Bank raid, a special court was established and the Muslims and Armenians who were arrested were tried in the court in question.

When we evaluate the documents we have the information about the development of the Ottoman Bank edition is in line with the information in the current literature and confirms this information. Although the events that took place in Istanbul after the bank raid are parallel to the information provided by the diplomats of other Western Great States, it is important that the reason for the incidents was shown in the documents as the Armenian defenders who raided the bank, throwing bombs to the environment and shooting people and causing people to die. In addition, when we evaluate the reports we have, it is not only in the bank but also in other districts of Istanbul that the Armenian Committee members secretly stored weapons and bombs, used these bombs and weapons to start incidents in various districts of Istanbul, and the events between the Muslims and Armenians who intervened in the events in this panic took the atmosphere of mutual conflict it is understood. It is also revealed from the aforementioned documents that the Armenian defenders made preparations to realize a very big event. As a matter of fact, as reflected in the documents, Armenian defenders carried out bomb attacks not only around the bank but also in other districts of Istanbul. The documents also clearly show how the bank pressure and bomb attacks in other districts affected the people living in Istanbul and created a tense environment. The security measures taken by the Russian Embassy, which are reflected in the documents, are important in understanding the extent of the incidents, as well as interesting and contributing information to the literature.

Information on the events that took place after the bank raid, and especially the amount of deaths and injuries in the incidents, match the reports of other countries' diplomats. However, it should be underlined in this context that, as in the reports of diplomats of other countries, it is understood that the Russian diplomats recorded this information based on rumors and rumors. As a matter of fact, it is obvious that it is not possible for those who were harmed in the events to reach their official records immediately. For this reason, some events and the number of victims reflected in the reports under the conditions that occurred in the city after the bank raid were recorded in an exaggeration. Because the numbers in the Ottoman archive records prove this situation.

KAYNAKÇA**A- Arşiv Kaynakları:**

RGAVMF (Rossiyskiy gosudarstvenniy arhiv Voenno-Morskogo Flota)
 RGAVMF f. 417, Op.1, D. 1516, L. 47- 48ob.
 RGAVMF, f. 417, Op.1, D. 1481, L. 410- 412.
 RGAVMF, f. 417, Op.1, D. 1516, L. 51- 52 ob.
 RGAVMF, f. 417, Op.1, D. 1516, L. 53- 53 (şç)ob.

B- Yayımlanmış Belgeler

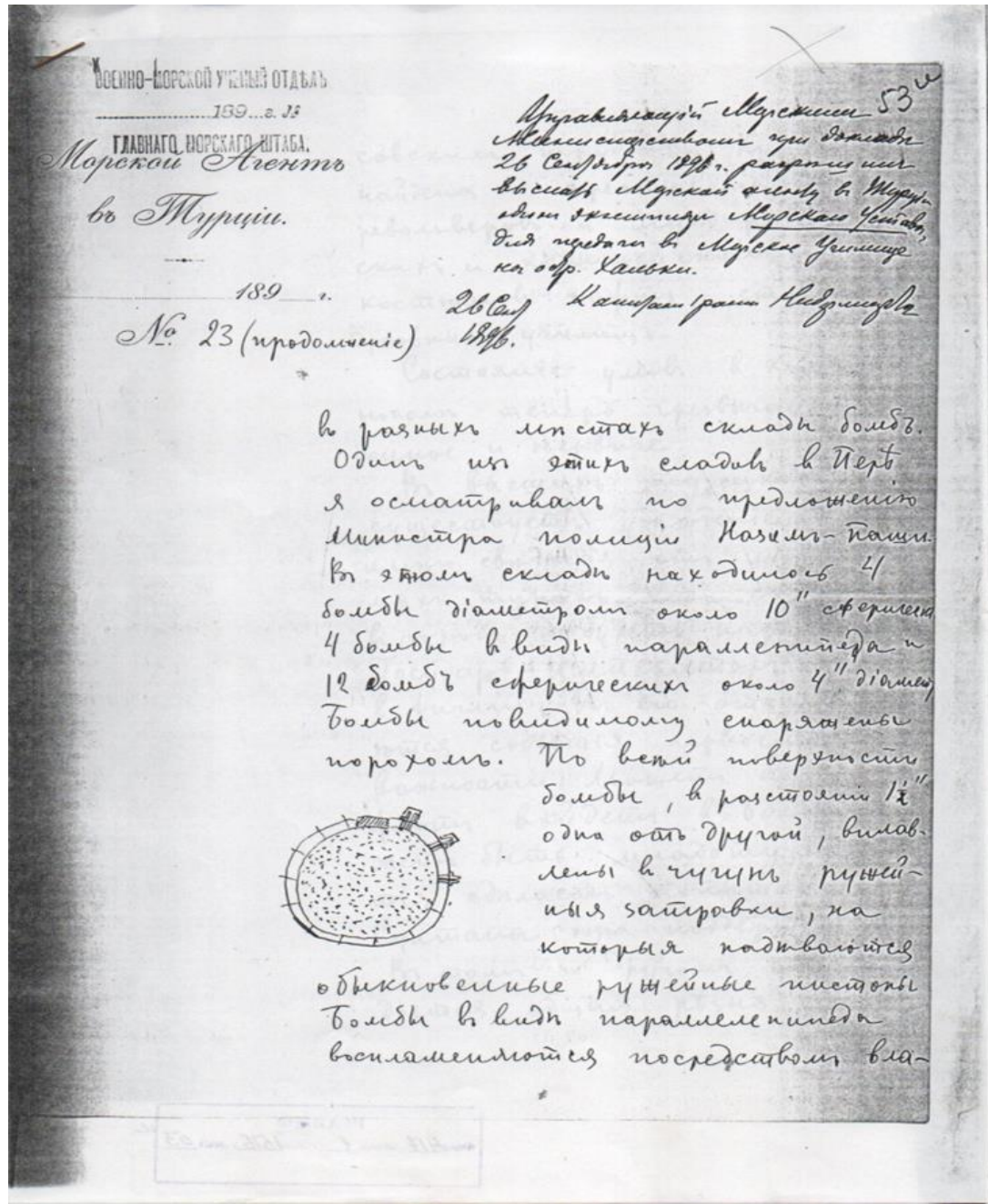
Demirel, M. (2002). *Muammer Demirel Ermeniler hakkında İngiliz belgeleri (1896-1918) British Documents on Armenians*. Ankara: Yeni Türkiye Yay.
 Hüseyin Nazım Paşa. (1998). *Ermeni olayları tarihi* (C. I-II). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müd. Yay.
Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Fransız İlişkileri (1879-1918). (2002). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müd., Osmanlı Arşivi Daire başkanlığı Yay.
Osmanlı Belgelerinde Ermeni-Rus İlişkileri (1879-1918). (2006). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müd., Osmanlı Arşivi Daire başkanlığı Yay.
Osmanlı Belgelerinde Ermeni İsyanları. (2009). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müd., Osmanlı Arşivi Daire başkanlığı Yay.

C- Araştırma-İnceleme ve Kaynak Eserler

Çalık, R. (2000). *Alman kaynaklarına göre II. Abdülhamit döneminde Ermeni olayları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
 Doğan, O. (2008). Ermeni komiteleri Hınçak ve Taşnaksütun (Rus Adalet Bakanı Y. Muravyev'in Ermeni komitelerine ilişkin raporu). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 307-328.
 Doğan, Ş. (2017) Rusya'nın İstanbul'u ele geçirme planında ilginç bir teklif: İdare-İ Mahsusa Vapurlarını satın alma önerisi. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 3, 103-116.
 Edhem, E. (2007,Bahar), "26 Ağustos 1896 "Banka Vakası" ve 1896 "Ermeni olayları". *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 5, 113-146.
 Eraslan, H. (2016). *Osmanlı Bankası baskını'nın (1896) Osmanlı Ermeni basınında ele alınışı* (Yayımlanmamış Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
 Garo, A. (2015). *Osmanlı Bankası baskını Armen Garo'nun anıları*. İstanbul: Belge Yay.
 Gürün, K. (1988). *Ermeni dosyası*. Ankara: Bilgi Yay.
 Hocaoglu, M. (1976). *Arşiv vesikalarıyla tarihte Ermeni mezalimi ve Ermeniler*. İstanbul: Anda Dağıtım Yay.
 Karacakaya, R. (2004). Belgelerle Türk-Fransız-Ermeni ilişkilerine genel bir bakış (1878-1914). *Osmanlı Araştırmaları (The Journal of Ottoman Studies)*, XXIV, 181-212.
 Koçaş, S. (1967). *Tarih boyunca Ermeniler ve Selçuklulardan beri Türk-Ermeni ilişkileri*. Ankara: Truva Yay.
 Kurat A.N. (2011). *Türkiye ve Rusya*. Ankara: TTK Yay.
 Nersisyan, M. G. (1980). *İstoriya Armänskogo Naroda*, Erevan: İzd.: Erevanskiy Univer.
 Nalbadian, L. (1963). *The Armenian revolutionary movement*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
 Oganessian, E. (1991). *Vek Bor'by, T.: I, Münhen-Moskva*, İzd.: FENİKS.
 Öke, M.K. (t.y.) *Yüzyılın Kan Davası Ermeni Sorunu*. (6. bs.), İstanbul: İrfan Yay.
 Sertçelik, S. (2009). *Rus ve Ermeni kaynakları ışığında Ermeni sorununun ortaya çıkış süreci 1678-1914*, Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay.
 Uras, E. (1950). *Tarihte Ermeniler ve Ermeni meselesi*. Ankara: Yeni Matbaa
 Yavuz F. (2015). *Osmanlı Devleti'nde Ermeni terörü 1896 Osmanlı Bankası baskını*. Ankara: TTK Yay.

EKLER

Ek 1

Rus Atâşe Teğmen Stepanov'un Zaptiye Nazırı Nazım Paşa'nın daveti üzerine birlikte gittiği Pera'da bulunan Ermenilerin silah depolardan birinde gördüğü ve çizimini yaptığı 8 Ekim (26) Eylül 1896 tarihli raporun ilk sayfası (РГАВМФ, ф.417, Оп.1, д. 1516, л. 53.)